

ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД МОЛОДІ ЯК НАСЛІДОК ЕКОНОМІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ, ЩО ВІДБУВАЮТЬСЯ У РЕГІОНІ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Злочинність, як прояв девіантної поведінки, що спостерігається у суспільстві, належить до соціальних негараздів. Проблема злочинності, яка зумовлена сьогодні негативними соціально-економічними та політичними процесами, є однією із найгостріших у сучасному суспільстві.

У статті визначено соціально-демографічні чинники формування та поширення злочинності, проаналізовано вплив цих чинників на динаміку, стан і територіальну структуру злочинності в залежності від віку, роду діяльності та місця проживання. Проаналізовано рівень злочинності у регіонах України та по районах Тернопільської області. З'ясовано, що зростання злочинності та кількості зареєстрованих злочинів є невід'ємною ознакою сучасного українського суспільства та регіону і пов'язане, в першу чергу, з кризовим станом господарства в країні, нестабільним податковим законодавством та законодавчою неврегульованістю підприємницької діяльності, особливо малого та середнього бізнесу.

Велике занепокоєння викликає явище злочинності серед неповнолітніх, які в майбутньому становитимуть працездатне населення та основну частину економічно-активного населення області. Тому ситуація є дуже нестабільною та складною, що зумовлює її попередження, пошук нових методів та заходів, які б сприяли поступовому зменшенню злочинності у середовищі неповнолітніх. Девіантні форми поведінки підлітків та молоді очолюють такі види, як: тютюнокуріння, алкоголізм, токсикоманія та наркоманія, жорстока поведінка підлітків. Все це служить передумовами для ранньої злочинності.

Розповсюдження злочинності у нашому суспільстві пов'язане із соціальною структурою населення: збільшення кількості безробітних, розлучень, матерів-одиначок, посилення розшарування населення за доходами. Ці процеси охоплюють майже усі верстви населення і сприяють відокремлення індивіда від культури та соціуму. Необхідна активна державна політика у створенні економічних, соціальних і політичних умов для забезпечення потреб молоді, реалізації її навчальних та трудових інтересів.

Отже, соціальне неблагополуччя проявляється, передусім, у злочинності, яка є багатовимірним, багатоаспектним феноменом і перебуває у складній залежності і опосередкованому зв'язку з різними економічними, соціальними, політичними, культурними, духовними процесами, що відбуваються в суспільстві і сім'ї.

Ключові слова: *молодь, злочинність, соціальне неблагополуччя, девіантна поведінка, соціум.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Злочинність, як прояв девіантної поведінки, що спостерігається у суспільстві, належить до соціальних негараздів. Кількість зареєстрованих злочинів постійно зростає, особливо серед молоді.

Проблема злочинності, яка зумовлена сьогодні негативними соціально-економічними та політичними процесами, є однією із найгостріших у сучасному суспільстві. Соціальне неблагополуччя проявляється, передусім, у злочинності, яка є багатовимірним, багатоаспектним феноменом і перебуває у складній залежності і опосередкованому зв'язку з різними економічними, соціальними, політичними, культурними, духовними процесами, що відбуваються в суспільстві і сім'ї.

В сучасному суспільстві відбуваються зміни в ціннісній системі, в поведінкових стереотипах. Тому підготовка молоді до майбутнього життя є процесом складним. В свідомості індивіда старі і нові ціннісні орієнтири функціонують, розмиваючи загальноприйняті норми поведінки, що призводить до конфліктної поведінки особистості.

Девіантна поведінка, а саме розповсюдження злочинності, перешкоджає нормальному функціонуванню та розвитку соціальної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських вчених дану проблему вивчали Ф.Д. Заставний, С.І. Іщук, М.Д. Пістун, Р.М. Скабара, О.І. Шаблій, В.І. Шакур, Л.Т. Шевчук, та ін. Соціально-географічні дослідження поширення злочинності як прояву девіантної поведінки молоді в контексті соціальної географії у сучасній науковій літературі є несистемними, а проблематика недостатньо вивченою.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення соціально-демографічних чинників формування та поширення злочинності; вивчення впливу цих чинників на динаміку, стан і територіальну структуру злочинності в залежності від віку, роду діяльності та місця проживання. Явище злочинності викликає занепокоєність з боку державних органів та громадськості. Для зменшення проявів асоціальної поведінки необхідне суспільно-географічне дослідження впливу різних чинників

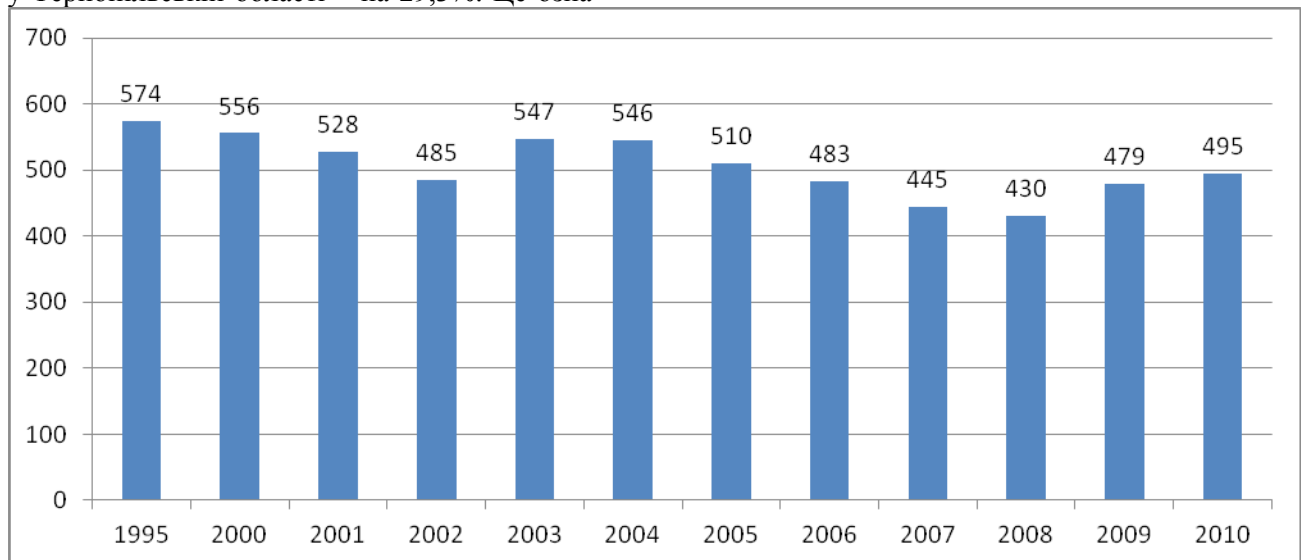
на поширення злочинності.

Виклад основного матеріалу. Злочинність – поняття, що характеризується відступом окремих людей, їх груп, органів держави чи громадських організацій від закону. В свою чергу, злочин – це істотне порушення законності та правопорядку, що передбачає кримінальне покарання [7, с. 587].

Аналізуючи рівень злочинності у регіонах України, можна стверджувати, що він найбільший у високоурбанізованих регіонах і дещо нижчий у низько урбанізованих. Так, якщо в середньому по Україні у 2008 році було зареєстровано 843 злочини на 100 тис. осіб [5], то в Тернопільській області цей показник складав 430 і був одним з найнижчих серед регіонів України. Коли за період з 2000 по 2008 роки злочинність в Україні зменшилася на 26,5%, то у Тернопільській області – на 29,3%. Це озна-

чає, що криміногенна ситуація в області поступово стає менш напруженою. Але вона досить негативно відбивається на якості життя населення і тому потребує заходів щодо її послаблення. Існують певні відмінності у рівні злочинності за останні роки і серед районів області.

Коефіцієнт злочинності, з урахуванням злочинів зареєстрованих податковою міліцією, в Тернопільській області за 14 років (1995-2010 рр.) скоротився всього на 95 випадків у розрахунку на 100 тис. населення (рис. 1). В загальному тенденцію прослідкувати важко, тому що показник то зменшується, то, навпаки, зростає. Якщо з 2004 по 2008 рр. спостерігаємо скорочення даного явища, то з 2008 до 2010 рр. фіксуємо збільшення на 65 злочинів щорічно [5].

Рис. 1. Коефіцієнт злочинності у Тернопільській області, кількість злочинів на 100 тис. жителів*

*Складено за даними Головного управління статистики Тернопільської області

Кількість зареєстрованих злочинів у Тернопільській області зменшилася з 6145 у 2000 році до 5352 у 2011, тобто на 12,9% [6, 406], однак останніми роками (2008-2011 рр.) фіксуємо зростання злочинності в більшості районів, окрім Підволочиського та Терехівського. Зростання рівня злочинності може свідчити про негативні зміни, що відбуваються у соціально-економічній сфері країни та області (рис. 2).

Спробуємо порівняти зміни, що відбулися впродовж 2005-2011 рр. стосовно середньорічної чисельності постійного населення та кількості зареєстрованих злочинів [6, 406]. За відповідний період у всіх районах області спостерігаємо скорочення чисельності населення в

межах 0,6-9,2 %, зростання фіксуємо лише в Тернопільському районі. Відносно злочинності ситуація наступна: в області кількість злочинів скоротилася, але у деяких районах спостерігаємо позитивну динаміку: у Борщівському районі злочинність зросла за названий період більше, ніж на 9%, у Бучацькому, відповідно, на 34%, у Збарзькому – на 11%, у Зборівському – більше, ніж на 10 %, у Монастирському лише на 08 %, а в Підгаєцькому – найбільше, на 30%. У Тернопільському районі, єдиному в області, де збільшилася кількість населення, злочинність зменшилася на 5%. Показник кореляції (непараметричної) між середньорічною чисельністю постійного населення та кількістю зареєстрованих злочинів в

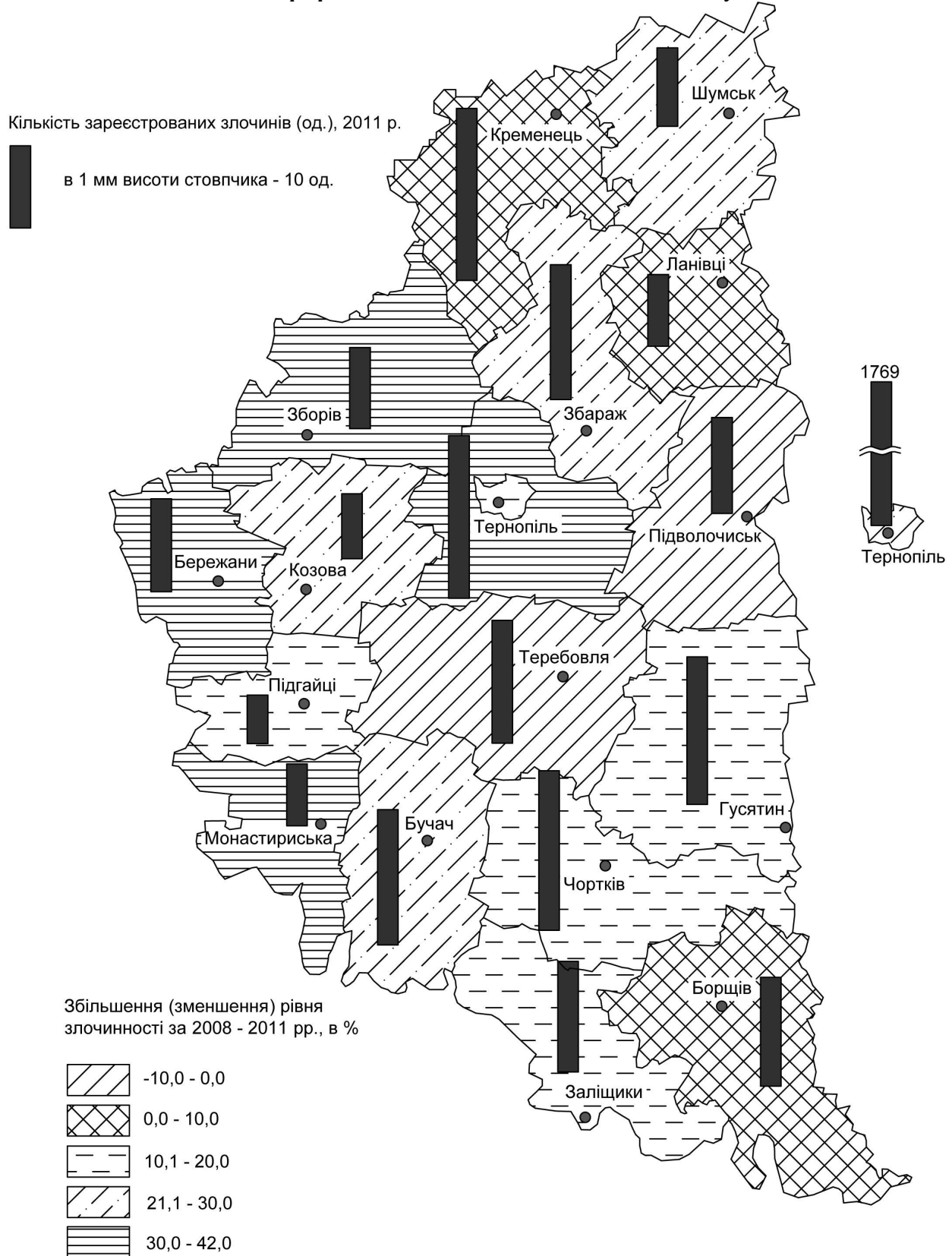

Рис. 2 Рівень злочинності населення у Тернопільській області розрізі по районах Тернопільської області у 2005 р. становив 0,80; у 2012 р. – 0,88. Значення показника наближене до 1,0, тому зв'язок

між явищами, які досліджуються, є сильним і прямим.

Соціально-економічні чинники впливають

на злочинність не відразу, а через певний період, оскільки, по-перше, механізм цього впливу опосередкований характеристиками населення, суб'єктивним чинником; по-друге, злочинність породжують не власне економічні процеси, навіть дуже негативні, а негативні наслідки недостатнього врахування чи ігнорування цих процесів в управлінській діяльності, попередженні злочинності [4, с.58-59].

Зростання злочинності та кількості зареєстрованих злочинів є невід'ємною ознакою сучасного українського суспільства та регіону і пов'язане, в першу чергу, з кризовим станом господарства в країні, нестабільним податковим законодавством та законодавчою неврегульованістю підприємницької діяльності, особливо малого та середнього бізнесу.

Процеси, пов'язані з урбанізацією, також впливають на злочинність як в міських, так і сільських поселеннях, тому що відбувається інтенсивний вплив та перенесення міського способу життя й міських стандартів на сільські поселення.

Соціологічні дослідження міської злочинності показують, що сім'ї мігрантів із села в місто дають відносно великий відсоток злочинності, причому реєструється також підвищена питома вага сільських мігрантів, які засуджені за тяжкі злочини проти особи [4, с.56].

До важливих соціально-економічних чинників, які впливають на показники злочинності, належать загальний стан і територіальна організація економічної діяльності в цілому і окремих її складових (добувної, обробної промисловості, сільського господарства, будівництва, торгівлі, транспорту, фінансової діяльності, освіти, охорони здоров'я, сфери дозвілля), соціально-професійний склад населення (працівники промисловості, транспорту, охорони здоров'я, культури, науки і т.д.), особливості структури населення за доходами з урахуванням їх величини чи джерел, особливості формування і використання трудових ресурсів регіону, безробіття, забезпечення необхідних потреб населення, які є важливими для їх виживання і відтворення населення.

Характеризуючи злочинність, як девіантну поведінку, не можна не звернути увагу на те, що існує залежність між демографічними та соціально-економічними чинниками. Нестабільна демографічна ситуація в регіоні (низький природний приріст, висока смертність, негативне сальдо міграцій, кількість розлучень) та економічні негаразди (безробіття, інфляція, економічна криза, малий розмір заробітної

плати) призводить до зниження купівельної спроможності населення, яке передусім буде задовольняти тільки фізіологічні потреби, отже, збільшаться крадіжки, вимагання хабарництва, шахрайство.

Алкоголізація та наркотизація населення підвищує криміналізацію суспільства. За даними Міністерства внутрішніх справ України (МВС), у 2009 р. було скоєно 439,5 тис. злочинів, що на 12,6 % більше порівняно з 2008 р., з яких 6,1 % скоєно неповнолітніми [3, с.71].

Аналізуючи статистичні дані злочинності, що пов'язана з наркотичними засобами, приходимо до висновку, що така злочинність за 1995-2011 рр. зросла майже в 2 рази і має тенденцію до збільшення [6, 407]. Особливо це стосується злочинів, що пов'язані з виготовленням, зберіганням та збутом наркотичних засобів. Кількість таких випадків становить 402 у 2011 році проти 253 у 1995 році.

Ті зміни, що відбуваються в українському суспільстві сьогодні, а саме: безробіття, тінізація виробництва, різке соціальне розшарування та інші негаразди призвели до негативних змін у складі засуджених та злочинах. Вивчаючи злочинність серед певних вікових категорій, виявляємо закономірність між злочинністю та соціальним статусом: підлітки та молодь за відсутності життєвого досвіду частіше скоюють злочин.

У віковій структурі засуджених, за даними 2011 року, особи у віці 14-17 років складають 4,5%, у віці 18-24 років – 22,8%, 25-29 років – 14,8% і 30 років і старші – 57,9% [6, 407]. Частка підлітків та осіб віком 18-24 років, 30 років і старші та жінок серед злочинців за період 1995-2011 рр. зростає.

Аналізуючи склад засуджених за період 1995-2011 рр., робимо наступні висновки: із загальної кількості жінки становлять понад 20%, злочинність серед жінок продовжує збільшуватись; 67% усіх злочинів здійснюють особи, що не мають постійного місця роботи; понад 40 % усіх злочинів припадає на вік 14-30 років; 26,2 % усіх злочинів здійснили особи, що були раніше засуджені, отже 73,8% скоїли злочин вперше у своєму житті. Особи в працездатному віці, які не працювали і не навчались, складають 67,0% у 2011 році проти 30,5% в 1995, тобто зросли в 2 рази. Безробіття є стимулом до девіантної поведінки населення. Усе це може свідчити про низький рівень та якість життя населення Тернопільської області та демографічні проблеми.

Аналізуючи злочинність, виділяємо ще

один чинник – освітній рівень населення. Саме рівень освіти визначає місце людини в суспільному середовищі, сприяє формуванню та підвищенню рівня свідомості, визначає соціальну поведінку індивіда.

Неповнолітні, які скоїли злочини та перебувають на обліку в підрозділах кримінальної міліції, в основному, це учні, які не працюють і не навчаються, та проживають у неповних сім'ях [6, 409]. Аналізуючи злочинність неповнолітніх відносно 1995-2011 років, можна стверджувати про значне зменшення показника з 1085 до 128 осіб. Але якщо розглянути склад неповнолітніх у відсотках, то маємо протилежну тенденцію: частка учнів середніх навчальних закладів, що знаходяться на обліку в підрозділах кримінальної міліції в справах неповнолітніх, зросла до 53,9% у 2011 р., у порівнянні з 2008 р., де складала 20,6%. Також збільшилась злочинність серед осіб, що не працюють і не навчаються, майже в 2 р., в порівнянні до 1995 р., в 2011 р. ця група неповнолітніх становила 43%. Частка тих, хто не має батьків, за відповідний період, збільшилася з 1 до 22,7% і зросла частка осіб, що проживають в дитячих будинках, інтернатах.

Велике занепокоєння викликає явище злочинності серед неповнолітніх, які в майбутньому становитимуть працездатне населення та основну частину економічно-активного населення області. Ця вікова категорія буде визначати успіх усіх соціально-економічних перетворень та реформ. Тому ситуація є дуже нестабільною та складною, що зумовлює її попередження, пошук нових методів та заходів, які б сприяли поступовому зменшенню злочинності у середовищі неповнолітніх.

Розповсюдження злочинності у нашому суспільстві пов'язане із соціальною структурою населення: збільшення кількості безробітних, розлучень, матерів-одиначок, посилення розшарування населення за доходами. Ці процеси охоплюють майже усі верстви населення і сприяють відокремлення індивіда від культури та соціуму.

На підліткову злочинність, в першу чергу, впливає агресія в сім'ї: відсутність довіри та порозуміння з батьками, часті конфлікти та суперечки, надмірна опіка та покарання, чи, навпаки, байдужість.

Встановлено, що характерною рисою під-

літків, засуджених за те чи інше правопорушення, є відсутність довіри до батька чи його відсутність. Так, 40% "асоціальних" підлітків, за даними дослідження, виховувалися в родинах без батька. Недоліки виховання, що виявляються у стереотипізації агресивної поведінки, відсутності комунікативних навичок та критичного ставлення до проявів жорстокості та насильства тощо, сприяють тому, що в процесі подальшої соціалізації агресія стає традиційною поведінкою [1].

Поглиблення кризового стану українського суспільства вплинуло на світосприйняття, формування ціннісних орієнтацій, позначилось на психіці молодого покоління. Типовою ситуацією особистісного сприйняття умов життя, соціального середовища є стан невпевненості основної частини населення в перспективах майбутнього життя, невизначеності свого місця в "стихії" суспільних змін. Простежуються тенденції розгубленості, втрати ідеалів, неоптимістичного сприйняття життя, відчуження від суспільства. Дефіцит позитивного впливу на молоде покоління приводить до того, що в його представників домінуючими почуттями стають тривога, агресія, соціальна пасивність, страх. Це, звісно, сприяє формуванню девіантних цінностей, порушенню або ігноруванню значною частиною людей норм права й моралі [2].

Девіантні форми поведінки підлітків та молоді очолюють такі види, як: тютюнокуріння, алкоголізм, токсикоманія та наркоманія, жорстока поведінка підлітків. Все це служить передумовами для ранньої злочинності. Можна з впевненістю стверджувати, що кожен підліток, що палить, є потенційним споживачем алкогольних напоїв та наркотичних чи психотропних речовин.

Висновки. Основними чинниками, які впливають на рівень злочинності молоді є економічні та соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві загалом і в окремій сім'ї, зокрема. Основна причина – соціально-економічна, яка породжує відповідні особливості сучасного суспільства: напівсирітство, безробіття, бідність, розлучення. Необхідна активна державна політика у створенні економічних, соціальних і політичних умов для забезпечення потреб молоді, реалізації її навчальних та трудових інтересів.

Література:

1. Волянська О. В. Соціальні детермінанти підліткової агресії: соціологічний аналіз: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04 / Олена Володимирівна Волянська. – Харків, 2003. – 18 с.
2. Кучерявенко Л. В. Детермінація і специфіка девіантної поведінки підлітків в умовах промислового регіону (на

- прикладі Криворізького регіону): автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22. 00. 04 / Людмила Володимирівна Кучерявенко. – Київ, 2008. / Режим доступу : <http://www.uk.orgsun.com/abstracts/1/1875-1.php>.
3. Молодь за здоровий спосіб життя / Щорічна доповідь президенту України, Верховній раді України, Кабінету міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 року). – 155 с.
  4. Скабара Р. М. Суспільно-географічні аспекти злочинності (на матеріалах Львівської області): дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02 / Роман Михайлович Скабара. – Львів, 2003.
  5. Статистичний збірник "Соціальні індикатори рівня життя населення" за 2011 рік / За ред. Т. М. Грищука. – Тернопіль, 2011. – 207 с.
  6. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2011 рік / За ред. В.Г. Кирича. – Тернопіль, 2012. – 462 с.
  7. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії: [монографія] / О. І. Шаблій. – Львів : Видавн. центр ЛНУ, 2001. – 744 с. – Львів: Львівський національний університет ім. І.Франка, 2001.

Резюме:

Лілія Ваврынів. РАСПРОСТРАНЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ СРЕДИ МОЛОДЕЖИ КАК СЛЕДСТВИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИХ И СОЦИАЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ, ПРОИСХОДЯЩИХ В РЕГИОНЕ.

Преступность, как проявление девиантного поведения, наблюдаемого в обществе, относится к социальным неурядицам. Проблема преступности, которая обусловлена сегодня негативными социально-экономическими и политическими процессами, является одной из самых острых в современном обществе.

В статье определены социально-демографические факторы формирования и распространения преступности, проанализировано влияние этих факторов на динамику, состояние и территориальную структуру преступности в зависимости от возраста, рода деятельности и места проживания. Проанализирован уровень преступности в регионах Украины и по районам Тернопольской области. Выяснено, что рост преступности и количество зарегистрированных преступлений является неотъемлемым признаком современного украинского общества и региона и связано, в первую очередь, с кризисным состоянием хозяйства в стране, нестабильным налоговым законодательством и законодательной неурегулированностью предпринимательской деятельности, особенно малого и среднего бизнеса.

Большое беспокойство вызывает явление преступности среди несовершеннолетних, которые в будущем составят трудоспособное население и основную часть экономически-активного населения области. Поэтому ситуация очень нестабильная и сложная, что обуславливает ее предупреждения, поиск новых методов и мероприятий, которые способствовали бы постепенному уменьшению преступности в среде несовершеннолетних. Девиантные формы поведения подростков и молодежи возглавляют такие виды, как: курение, алкоголизм, токсикомания и наркомания, жестокое обращение подростков. Все это служит предпосылками для ранней преступности.

Распространение преступности в нашем обществе связано с социальной структурой населения: увеличение количества безработных, разводов, матерей-одиночек, усиление расслоения населения по доходам. Эти процессы охватывают почти все слои населения и способствуют отделению индивида от культуры и социума. Необходима активная государственная политика в создании экономических, социальных и политических условий для обеспечения потребностей молодежи, реализации ее учебных и трудовых интересов.

Итак, социальное неблагополучие проявляется, прежде всего, в преступности, которая является многомерным, многоаспектным феноменом и находится в сложной зависимости и опосредованной связи с различными экономическими, социальными, политическими, культурными, духовными процессами, происходящими в обществе и семье.

Ключевые слова: молодежь, преступность, социальное неблагополучие, девиантное поведение, социум.

Summary:

Lilia Vavryniv. YOUTH VIOLENCE SPREADING AS A RESULT OF ECONOMIC AND SOCIAL PROCESSES TAKING PLACE IN THE REGION.

Criminality is as a manifestation of deviant behaviour observed in society concerns social problems. The article outlines the socio-demographic factors of formation and spreading of criminality. The influence of these factors on dynamics, state and territorial structure of criminality depending on age, occupation and place of residence is analyzed. The level of criminality in the regions of Ukraine and in Ternopil region is considered. It has been studied out that the increase of criminality and the number of the reported crimes is an essential feature of modern Ukrainian society and the region in particular as a result of crisis management in the country unstable tax legislation and legislative unregulated business activity of small and medium businesses.

Deviant ways of behaviour among adolescents and young people as smoking, alcoholism, substance abuse and addiction, violent behaviour of adolescents have been stated. This is a prerequisite for early criminality.

Distribution of crime in our society is associated with the social structure of population: unemployment increase, divorce, single mothers, increased stratification of population by income. These processes cover almost all sectors of the population and contribute to separation of the individual from culture and society. An active government policy is needed to create economic, social and political conditions to meet the needs of youth its education and employment interests.

Social distress is manifested primarily in the criminality, which is a multidimensional, multifaceted phenomenon

and is located in a complex dependence and indirect communication due to various economic, social, political, cultural, spiritual processes taking place both in society and the family.

Key words: youth, criminality, social distress, deviant behaviour, society.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 04.11.2013р.
